

Research article

การออกแบบลวดลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ “ทุ่งกุลาร้องไห้”

Designing Loincloth Weaving Patterns

Inspired by the Identity Natural Color Palette of “Thung Kula Rong Hai”

กมลวรรณ พัชรพณีพัฒน์ สารสุข¹

Kamolwan Patcharapornpipat Sarasuk¹

Received: 1 December 2025 | Revised: 5 February 2026 | Accepted: 16 February 2026

<https://doi.org/10.55003/acaad.2026.283957>

บทคัดย่อ

วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านร้อยรักษ์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านห้อยแฮซึ่งเป็นที่ราบสูงของทุ่งกุลาร้องไห้ ส่งผลให้ระบบนิเวศและพืชพรรณท้องถิ่นมีความหลากหลายและโดดเด่น ชุมชนมีวัตถุดิบธรรมชาติที่ปลูกและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อันเป็นฐานของภูมิปัญญาการย้อมสีธรรมชาติที่สั่งสมมาอย่างยาวนานและยังคงได้รับการอนุรักษ์ถ่ายทอด และแปรรูปเป็นผืนผ้าทอเพื่อจำหน่ายในวิถีชีวิตร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ชุมชนประสบข้อจำกัดด้านการออกแบบลวดลายทอและการจับคู่สีให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคใหม่ที่แสวงหาความแตกต่างควบคู่กับการให้คุณค่าต่ออัตลักษณ์ท้องถิ่น ดังนั้น การประยุกต์ใช้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของทุ่งกุลาร้องไห้ผ่านการออกแบบกลุ่มสีและลวดลายทอ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างคุณค่าและความร่วมสมัยให้แก่ผ้าทอพื้นถิ่น ตลอดจนยกระดับงานหัตถกรรมชุมชนให้สามารถตอบสนองตลาดผู้บริโภคเมืองได้อย่างมีศักยภาพ และต่อยอดสู่การพัฒนา “กลุ่มสีอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้” ที่สะท้อนภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ชุมชนอย่างยั่งยืน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ลวดลายของผ้าขาวม้าในประเทศไทยและใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ 2) เพื่อออกแบบลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยรักษ์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน 3) เพื่อประเมินลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยรักษ์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน และใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง มีเครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบประเมินความเหมาะสมของลวดลาย จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 1) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชนโดยบันทึกภาพและค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน 2) ปฏิบัติการย้อมสี วิเคราะห์วัตถุดิบที่ใช้สร้างสีอัตลักษณ์แล้วออกแบบลวดลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ 3) การสร้างและประเมินผลผลิตลวดลายผ้าขาวม้าโดยผู้เชี่ยวชาญ 4) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพื้นฐาน 5) การสร้างลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีอัตลักษณ์ “ทุ่งกุลาร้องไห้”

¹ สาขาวิชาการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

¹ Department of Creative Design, Faculty of Fine and Applied Arts, Dhurakij Pundit University

ผู้ติดต่อประสานงาน (Corresponding Author) อีเมล: Kamolwan.pat@dpu.ac.th

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ตามลำดับรายชื่อ พบว่า 1) ลักษณะลวดลายของผ้าขาวม้าในประเทศไทยสามารถจำแนกได้ 8 รูปแบบ ได้แก่ ลายทางและลายไล่ปลาไหล ลายตาหมากรุก ลายตาเล็กลายไธสง ลายตาโล่ หรือลายตารางใหญ่ ลายตาคู่ หรือลายซ้อนตา ลายตาหมู่ ลายสก็อต และลายพิเศษ 2) กลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ ของกลุ่มทอผ้าร้อยรักซ์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด มีกลุ่มสีอัตลักษณ์หลัก ได้แก่ สีขาวซึ่งย้อมจากฝ้ายดิบ แทนเมล็ดข้าว สีเหลืองซึ่งย้อมจากสมอ แทนรวงข้าว ส่วนกลุ่มสีอัตลักษณ์รอง ได้แก่ สีน้ำตาลซึ่งย้อมจากประดู่ แทนดินรอบทุ่งนา สีเขียวซึ่งย้อมจากสมอกับคราม แทนต้นสมอรอบทุ่งนา สีฟ้าซึ่งย้อมจากคราม แทนท้องฟ้า และสามารถนำไปออกแบบลายทอเป็นลายตาหมากรุก ลายตาเล็ก และลายพิเศษจากความเชี่ยวชาญเดิมของชุมชน 3) ลวดลายที่ได้รับการประเมินคะแนนความเหมาะสมมากที่สุดที่ได้นำไปทอขึ้นมาใช้งานจริง ได้แก่ รูปแบบของลวดลายที่ 4 ลายทุ่งกุลาร้องไห้รอง มีความเหมาะสมระดับมาก ($X = 4.40$, $S.D. = 0.40$) ตามรายการที่ประเมิน ทั้ง 5 ข้อ ได้แก่ มีการแสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชน มีความสวยงาม น่าสนใจ มีขนาดเหมาะสมที่จะนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ได้ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน และเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้

การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการออกแบบลวดลายผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ท้องถิ่น สามารถสร้างคุณค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ส่งเสริมความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ที่ตอบโจทย์ผู้บริโภครุ่นใหม่ ผู้วิจัยสังเคราะห์คุณค่าได้ 4 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติทางเศรษฐกิจ - การพัฒนาลวดลายและการจัดกลุ่มสีใหม่บนฐานอัตลักษณ์ชุมชนช่วยเพิ่มมูลค่าและเสริมความงามของผ้าทอให้สอดคล้องกับรสนิยมผู้บริโภคในตลาดร่วมสมัย ส่งผลให้ผลงานได้รับการสั่งทอเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปพัฒนาเป็นสินค้าแฟชั่นร่วมสมัย สร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น และก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากผืนผ้าขาวม้าแบบดั้งเดิมอย่างเป็นรูปธรรม 2) มิติทางสิ่งแวดล้อม การย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติช่วยลดการพึ่งพาสารเคมี และสอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ตอบสนองความต้องการผู้บริโภคใหม่ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม 3) มิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ลวดลายและสีธรรมชาติสะท้อนรากเหง้า ความเชื่อ และวิถีชีวิตท้องถิ่น อนุรักษ์ภูมิปัญญาการย้อมสีและทอผ้า สร้างความภาคภูมิใจและความเข้มแข็งของชุมชน 4) มิติทางวิชาการ งานวิจัยนี้มุ่งสร้างชุดกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์บนฐานข้อมูลวัฒนธรรมพื้นที่ โดยสังเคราะห์กระบวนการออกแบบลวดลายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับงานทอผ้าพื้นถิ่นสู่การออกแบบเชิงสร้างสรรค์ร่วมสมัย ทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาชุดกลุ่มสีอัตลักษณ์สำหรับชุมชนอื่นได้

คำสำคัญ: ลายทอผ้า ผ้าขาวม้า สีอัตลักษณ์ การย้อมสีธรรมชาติ ทุ่งกุลาร้องไห้

Abstract

The Roi Rak Community Weaving Enterprise, located in Hong Hae Village, Pathum Rat District, Roi Et Province, is situated on the highland plains of the Thung Kula Ronghai region, an area characterized by a distinctive ecosystem and diverse local flora. The community possesses abundant natural materials, both cultivated and naturally occurring, which underpin long-established indigenous knowledge of natural dyeing. This knowledge has been preserved and transmitted through the production of handwoven textiles adapted to contemporary livelihoods. However, the community faces challenges in developing woven patterns and color combinations that respond to the aesthetic preferences of younger consumers seeking uniqueness alongside local identity. This research proposes the application of place-based identity derived from the Thung Kula Ronghai region through the systematic design of identity-based color palettes and woven patterns. The approach aims to enhance the value and contemporaneity of local handwoven textiles,

support community handicraft development, and improve their potential to meet the demands of urban consumer markets while sustaining local wisdom and cultural identity.

This study aims to 1) to analyze traditional Loincloth patterns in Thailand as a conceptual foundation for design development, 2) to design Loincloth weaving patterns derived from the identity-based natural color palette of the Thung Kula Rong Hai region, as practiced by the Ban Roi Rak weaving group in Pathum Rat District, Roi Et Province, and 3) to evaluate the proposed weaving patterns developed from this identity-based natural color system. A mixed-methods research approach was employed. Data were collected from three experts and specialists selected through purposive sampling. The research instrument consisted of an evaluation form assessing the appropriateness of the woven patterns, and the data were analyzed using frequency, mean, and standard deviation.

The research methodology consisted of five stages: 1) Fieldwork to collect community identity data through visual documentation and exploring community identity, 2) Experimental natural dyeing to analyze dye materials and develop identity-based color palettes, which were subsequently applied to the design of Loincloth weaving patterns, 3) Production and expert evaluation of the woven pattern prototypes, 4) Analysis of the evaluation data using basic descriptive statistics, and 5) Final development of Loincloth weaving patterns based on the “Thung Kula Rong Hai” identity color palettes.

The research findings, organized according to the objectives, reveal the following outcomes: 1) The characteristics of Loincloth patterns in Thailand can be classified into eight major forms. These include: Stripe and Sai Pla Lai pattern, Checkerboard Pattern, Small Check Pattern, Sarong or Ta Lo Check Pattern, Double Check or Overlapping Check Pattern, Clustered Check Pattern, Scottish Plaid Pattern, and Special Patterns. 2) The identity-based natural color palette of the Thung Kula Rong Hai region, as employed by the Ban Roi Rak weaving group in Pathum Rat District, Roi Et Province, comprises primary and secondary color groups. The primary identity colors include white, derived from undyed cotton symbolizing rice grains, and yellow, dyed from *Terminalia chebula*, representing rice panicles. The secondary identity colors consist of brown, dyed from *Pterocarpus* wood and symbolizing the soil surrounding the paddy fields; green, produced through a combination of *Terminalia chebula* and indigo, representing trees around the fields; and blue, dyed from indigo, symbolizing the sky. This identity-based color system can be effectively applied to the design of checkerboard pattern, small check pattern and special weaving pattern, building upon the community’s existing technical expertise and traditional craftsmanship. 3) The evaluation revealed that Pattern No. 4, Glorious Thung Kula, received the highest suitability score and was subsequently produced for practical use. The suitability level was rated at a high category ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.40). It was rated highly across all five criteria: representation of community identity, aesthetic quality, suitability of scale for fashion and lifestyle product development, potential for value addition to community products, and alignment with target market demand and commercial scalability.

This research demonstrates that designing Loincloth patterns based on identity-driven natural color palettes can significantly enhance the value of handwoven textiles, foster community pride in local wisdom, and support the development of commercially viable products that respond to the preferences of

contemporary consumers. The synthesized contributions of the study can be articulated across four key dimensions. 1) Economic dimension - The development of new patterns and color groupings grounded in community identity adds tangible value to handwoven textiles and aligns them with contemporary market aesthetics. This has led to commercial weaving orders for the production of modern fashion and lifestyle products, increasing community income, and generating concrete value addition to traditional Loincloth textiles. 2) Environmental dimension - The use of natural dyeing materials reduces reliance on chemical substances and promotes sustainable resource utilization, aligning with the growing environmental awareness and sustainability-oriented consumption behaviours of younger generations. 3) Cultural and knowledge dimension - The resulting patterns and natural colors embody local roots, beliefs, and ways of life, contributing to the preservation of indigenous knowledge in natural dyeing and weaving. This process strengthens cultural continuity while fostering community pride and social cohesion. 4) Academic Value Dimension - This study establishes a systematic framework for developing identity-based natural color palettes grounded in place-based cultural data and local wisdom. The proposed design process advances traditional weaving toward contemporary creative design and can serve as a transferable model for other communities seeking to develop their own identity-driven color systems.

Keywords: Weaving Pattern, Loincloth, Identity Color, Natural Dyeing, Thung Kula Rong Hai

1. บทนำ

บ้านฮ่องแฮ ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านฮ่องแฮ ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ซ่อนตัวอย่างสงบอยู่ท่ามกลางพื้นที่นาทุ่งกุลาร้องไห้ แม้จะยังไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้อย่างชัดเจน หากแต่คำบอกเล่าจากกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกและตั้งรกรากบนแผ่นดินผืนนี้ได้กลายเป็นเหมือนเส้นด้ายที่ถักทอเรื่องราวของชุมชนสืบต่อกันมา โดยชื่อ “ฮ่องแฮ” นั้นสะท้อนถึงภูมิทัศน์และความเป็นอยู่ในอดีต โดย “ฮ่อง” หมายถึงคลองหรือร่องน้ำ ส่วน “แฮ” หมายถึงหิน ดังนั้น ฮ่องแฮ จึงสื่อถึงคลองน้ำใสจากธรรมชาติ แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ผ่านกาลเวลา ทั้งการถมดินและการสร้างถนน ทำให้คลองธรรมชาตินั้นค่อย ๆ เลือนหายไป

วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านร้อยรักษ์ในบ้านฮ่องแฮ ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2559 มีสมาชิกจำนวน 10 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการย้อมสี วาดลาย และทอผ้าต่อมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่โบราณ แต่อาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำนา โดยพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตนาทุ่งกุลาร้องไห้ซึ่งเป็นแหล่งรายได้สำคัญ แต่ยังคงมีบางช่วงในรอบปีที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ สมาชิกในชุมชนจึงรวมกลุ่มผลิตผ้าขาวมาย้อมสีธรรมชาติทั้งเพื่อใช้เองและจำหน่าย

บ้านฮ่องแฮตั้งอยู่บนพื้นที่ราบสูงซึ่งมีระดับความสูงแตกต่างจากจังหวัดใกล้เคียง ส่งผลให้ระบบนิเวศและพันธุ์พืชรอบชุมชนมีความหลากหลายและโดดเด่นเฉพาะถิ่น นอกจากนี้ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณธรรมชาติทั้งส่วนที่ปลูกกันเองและส่วนเกิดขึ้นเองจนกลายเป็นต้นทางของภูมิปัญญาของการย้อมสีที่สั่งสมมานานหลายชั่วอายุคน เช่น ต้นสะแบง ต้นสะเดา ต้นพะยอม สมอ ประดู่ มะเกลือ หรือแม้แต่ครั้ง ชาวฮ่องแฮยังคงอนุรักษ์และใช้วัตถุดิบเหล่านี้ในการย้อมผ้า และถ่ายทอดความรู้เรื่องการสร้างสีจากธรรมชาติให้คงอยู่ในวิถีชีวิตด้วยการแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นผืนผ้าที่นำไปแปรรูปได้

กระแสโลกในช่วง 50 ปี ที่ผ่านมานิยมการใช้สีจากการสังเคราะห์ด้วยเคมี เนื่องจากให้สีสดคงทนสวยงามสดใส แต่ก่อให้เกิดโรคต่างๆ รวมทั้งกระแสความรุนแรงของสภาวะมลพิษสิ่งแวดล้อมล้วนมีส่วนผลักดันให้กระแสนิยมสีธรรมชาติพลิกฟื้นคืนกลับมาอีกครั้ง (Chaiyapoo, 2013) ความสนใจในการนำสีธรรมชาติมาใช้จึงมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยผู้บริโภคให้

ความสำคัญกับวัฒนธรรมชาติ ให้คุณค่าเชิงสุขภาพและความปลอดภัย ด้วยเห็นว่าสิทธรมชาติปลอดภัยกว่าสิ่งสังเคราะห์ โดยเฉพาะเมื่อนำไปใช้กับสิ่งที่มีส่วนผสมร่างกายหรืออาหาร รวมไปถึงกระแสการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่นในการย้อมสีด้วยวิธีธรรมชาติหรือแบบดั้งเดิมนั้น ช่วยสืบสานองค์ความรู้และเสริมสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์ สะท้อนความร่วมมือ และตอบโจทย์ผู้บริโภครุ่นใหม่ที่มีองหาความแตกต่าง

ในการย้อมสีจากวัตถุดิบธรรมชาตินั้นต้องผ่านการทดลองแบบลองผิดลองถูกเพื่อค้นหาเอกลักษณ์ของสีที่แท้จริง อาจกล่าวได้ว่าต้นไม้ทุกต้นสามารถนำมาสกัดเป็นน้ำสีเพื่อใช้สำหรับย้อมวัสดุได้ โดยการศึกษาของ Wongkaew et al. (2013) ที่พบว่า พืชหลายชนิด เช่น ครั่ง แก่นมะเกลือ แก่นฝาง และขมิ้นชัน สามารถสกัดสีได้และใช้ทดลองย้อมตามวิธีต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ Raksamun et al. (2024) ได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและการออกแบบในบทความเรื่อง “การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ โดยสะท้อนอัตลักษณ์ บ้านศรีวัง” ว่า การพัฒนา “ลายประจำถิ่น” (signature design) สามารถสื่อสารอัตลักษณ์ของบ้านศรีวังได้อย่าง ชัดเจน พร้อมทั้งแนะนำให้มีการผสมผสานแรงบันดาลใจจากธรรมชาติรอบตัว เช่น ลายใบไม้ เทือกเขา หรือแม่น้ำ ซึ่งเป็นภาพจำของหมู่บ้าน และนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่นแตกต่าง ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการย้อมสีควบคู่กับการพัฒนาอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้

จากการสัมภาษณ์แม่ทองใบ ประธานวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านร้อยรักษ์ (T. Saroj, personal communication, November 23, 2023) พบว่า ผืนผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติของชุมชนยังประสบข้อจำกัดด้านองค์ความรู้ในการออกแบบการจับคู่สีและการกำหนดขนาดลวดลายทอที่ตอบสนองต่อรสนิยมของผู้บริโภครุ่นใหม่ ด้วยแม่ทองใบต้องเดินทางมาจำหน่ายในงานโอท็อปที่กรุงเทพมหานครอยู่บ่อยครั้งในรอบปี จึงมองเห็นโอกาสในการขยายกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มคนวัยทำงานในเขตเมือง กลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์รูปแบบกึ่งลาลอง อายุประมาณ 25–40 ปี เป็นคนที่มีบุคลิก ทันสมัย มั่นใจ รักความเรียบง่ายแต่มีสไตล์ มีไลฟ์สไตล์การทำงานกลุ่มสายครีเอทีฟ ที่ต้องการชุดทำงานสุภาพ คล่องตัว แต่ยังแสดงตัวตน ซึ่งคนกลุ่มนี้มีแนวโน้มในการให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผสมผสานกับความร่วมสมัย ใช้สีที่เรียบง่ายแต่มีชีวิตชีวา และสามารถสะท้อนบุคลิกภาพได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของถิ่นดินแดนทุ่งกุลาร้องไห้ผ่านการออกแบบกลุ่มสีและลวดลายทอ จึงนับเป็นแนวทางในการเสริมสร้างคุณค่าและความร่วมสมัยให้กับผ้าทอพื้นถิ่น อันนำไปสู่การยกระดับงานหัตถกรรมท้องถิ่นให้สามารถเข้าสู่ตลาดผู้บริโภคเมืองได้อย่างมีศักยภาพ ต่อยอดเป็นลายผ้าทอจาก “กลุ่มสีอัตลักษณ์” ที่สะท้อนภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อวิเคราะห์ลวดลายของผ้าขาวม้าในประเทศไทยและใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ
- 2.2 เพื่อออกแบบลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ให้กลุ่มทอผ้าร้อยรักษ์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.3 เพื่อประเมินลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยรักษ์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. แนวคิดและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

3.1 การศึกษาเรื่องลวดลายทอผ้าขาวม้า

ในบรรดาผ้าทอพื้นเมืองของไทย “ผ้าขาวม้า” ถือเป็นผ้าที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นทั้งในด้านรูปแบบลวดลายและคุณค่าเชิงวัฒนธรรม โดยมีบทบาทเป็น “ผ้าอเนกประสงค์” ที่สะท้อนวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน ความพิเศษของ

ผ้าขาวม้าอยู่ที่โครงสร้างการทอที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน จึงสามารถถ่ายทอดวิธีการผลิตจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างต่อเนื่องและชุมชนทั่วประเทศไทยสามารถทำได้ อันเห็นได้จากการมีจำหน่ายในทุกภูมิภาคของไทย

พื้นฐานของการทอผ้าขาวม้านั้นเป็นการทอลายขัดทั่วไปที่ใช้การสานเส้นด้ายสองแนวเข้าด้วยกัน ได้แก่ เส้นด้ายยืน (warp yarn) ที่ซึ่งในแนวตั้งยาวตลอดผืน และ เส้นด้ายพุ่ง (weft yarn) ที่สอดในแนวนอนตัดขวาง การสลับตำแหน่งของเส้นด้ายทั้งสองก่อให้เกิดลวดลายที่แตกต่างกัน สำหรับผ้าขาวม้าจะมีลักษณะเด่นอยู่ที่การจัดเรียงสีเส้นของด้ายยืนและด้ายพุ่งให้ตัดกันจนเกิดเป็นลายตารางขนาดเล็กหรือใหญ่ตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น โดยกรรมวิธีการทอลวดลายแบบ การทอพื้นฐานที่ใช้กับผ้าขาวม้ามากที่สุดคือ ลายขัด ซึ่งเกิดจากการสลับเส้นด้ายยืนและพุ่งอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ได้ผ้าที่มีเนื้อแน่น แข็งแรง และทนทานกว่าลวดลายประเภทอื่น ส่งผลให้ผ้าขาวม้ามีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการใช้งานนอกประสงค์และคงทนต่อการสึกหรอ ส่วนกรรมวิธีการทอลวดลายอื่น ๆ จะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และมีเทคนิคที่แตกต่างกันไป อาทิ การทอยกดอก โดยทำลวดลายจากการยกตะกอแยกเส้นยืนขึ้นลง การจกหรือการขีดที่มีเทคนิคการทำลวดลายบนผืนผ้าคล้ายการปัก ด้วยวิธีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ และสลับสีได้ตามต้องการ โดยใช้ไม้ชนเม่นหรือนิ้วมียอกหรือจกด้ายเส้นยืนขึ้น แล้วสอดใส่ด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไป (Thai Handicrafts, 2017)

ลวดลายของผ้าขาวม้ามีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่ละภูมิภาค ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาและรสนิยมด้านศิลปะของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแต่ละลายมีเอกลักษณ์ด้านการจัดเรียงเส้นด้ายและการผสมผสานสีที่เฉพาะตัว แต่ละภาคจะมีลายทอ สีเส้น และเส้นใยที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะทอจากฝ้าย ไหม ด้ายดิบ หรือป่านในบางพื้นที่ โดยมีขนาดความกว้างประมาณ 3 คืบ และยาวประมาณ 5 คืบ ปัจจัยสำคัญที่กำหนดความแตกต่างของสีและลวดลาย คือ ประเพณี วิถีชีวิต พิธีกรรมและวัฒนธรรมชาติที่ใช้ในการย้อมสีในแต่ละท้องถิ่น จากการสำรวจผู้ที่ทอผ้าขาวม้าในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยพบว่าการทอผ้าขาวม้ามักกันอย่างแพร่หลายจนเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนั้น ๆ (Silpakorn University, 2001) ดังตัวอย่าง

ภาคเหนือ

ผ้าขาวม้าจังหวัดน่าน - ผ้าขาวม้าทำจากวัสดุฝ้ายเส้นมือย้อมสีธรรมชาติ ตัวเชิงลายเป็นการจกมุกหมัดเรขาคณิตด้วยเขาเครือ เป็นเทคนิคที่โดดเด่นของกลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านหลายทุ่ง

ผ้าขาวม้าจังหวัดลำปาง - ผ้าขาวม้าบ้านน้ำมอญ มีชื่อเสียงด้านความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอย ใช้เส้นด้ายฝ้ายย้อมสีธรรมชาติจากพืชท้องถิ่น และใช้น้ำย้อมจากสายน้ำพุร้อนแจ้ซ้อนทำให้ได้สีเส้นที่ดูนุ่มนวล

ผ้าขาวม้าจังหวัดสุโขทัย - ผ้าขาวม้าทอมือไทพวนบ้านหาดเลี้ยว โดดเด่นที่ลายจกช้างและม้า จากความเชื่อโบราณนานมาที่ว่า “เอวัวไปค้า เอาม้าไปขาย”

ภาคกลาง และภาคตะวันออก

ผ้าขาวม้าจังหวัดสระแก้ว - ผ้าขาวม้าทอมือบ้านไทรงาม ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าลายตาตุ๋ กับลายตาโด (ตาหมากรุก) ทอด้วยกี่ทอผ้าแบบโบราณ วัสดุสิ่งทอส่วนใหญ่เป็นฝ้ายและคอปกเสียดที่มีตำหนิจากโรงงาน

ผ้าขาวม้าจังหวัดสุพรรณบุรี - ผ้าขาวม้าทอมือบ้านหนองลิง เป็นชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ตั้งแต่การปลูกฝ้าย การปั่นฝ้าย การทอผ้า และการตัดเย็บเครื่องนุ่งห่มตามเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มาจนถึงปัจจุบัน

ผ้าขาวม้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา - ผ้าขาวม้าทอมือหนองเครือบุญ โดยมีบรรพบุรุษเป็นชาวลาวเวียงใต้ที่อพยพมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และรวมตัวกันเป็นกลุ่มทอผ้า

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผ้าขาวม้าจังหวัดศรีสะเกษ - กลุ่มทอผ้าบ้านศรีสระจันทร์สืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมจากบรรพบุรุษในการทอผ้าด้วยกี่กระตุกย้อมสีด้วยสีเคมี มีผ้าขาวม้าลายไล่ปลาที่เป็นลวดลายเอกลักษณ์ของคนพื้นบ้านซึ่งส่วนใหญ่พูดภาษาเขมร

ผ้าขาวม้าจังหวัดร้อยเอ็ด - ผ้าขาวม้าทอมือบ้านสวนปอ สร้าง“แบรนด์ดีไฉไล” ด้วยการทอผ้าฝ้ายทอมือที่มีเฉดสีสดใส โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นนำมาย้อมสีธรรมชาติ เช่น ต้นฝาง ต้นสมอ เปลือกมะพร้าว ถักทอจนได้เป็นผืนผ้าที่สวยงาม

ผ้าขาวม้าจังหวัดบึงกาฬ - ผ้าขาวม้าย้อมสีฝ้ายด้วยสีจากธรรมชาติ เช่น หมากค้อเขียว ชมพูะเหมี่ยว ปูนกินหมาก และราชพฤกษ์ จากนั้นหมักโคลนธรรมชาติจากแม่น้ำโขงเพื่อให้มีคุณสมบัติช่วยให้ฝ้ายนุ่มและมีสีเด่นชัดมากขึ้น

ภาคใต้

ผ้าขาวม้าจังหวัดสงขลา - ผ้าขาวม้าเกาะยอนิยมทอด้วยมือและทอแบบเหยียบตะกอลายเป็นลายตารางหมากรุกทำให้เกิดลายในเนื้อผ้าที่นูนขึ้นมาสวยงาม นุ่มสบาย และมีเนื้อแน่น

ผ้าขาวม้าจังหวัดตรัง - ผ้าขาวม้านาหมื่นศรีทอด้วยมือด้วยกี่กระตุกแบบโบราณ มีลวดลายพื้นบ้านที่หาชมได้ยาก เช่น ลายลูกแก้ว ลายยกดอก และการทอผสมผสานกับลวดลายร่วมสมัย

ผ้าขาวม้าจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ - ผ้าขาวม้าเขาเต่าทำการทอลายผ้าขาวม้า 9 เส้น เพื่อสนองพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยไม่ว่าลวดลายหรือสีเส้นในเส้นยืนจะเป็นแบบใดก็ตาม แต่การทอด้านพุ่งกระสวยต้องมี 9 เส้นเสมอ

ผ้าขาวม้าจังหวัดน่าน
Loincloth Pattern of
Nan Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดลำปาง
Loincloth Pattern of
Lampang Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดสุโขทัย
Loincloth Pattern of
Sukhothai Province

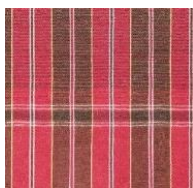
ผ้าขาวม้าจังหวัดสระแก้ว
Loincloth Pattern of
Sa Keao Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดสุพรรณบุรี
Loincloth Pattern of
Suphan Buri Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Loincloth Pattern of Phra Nakhon Si
Ayutthaya Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดศรีสะเกษ
Loincloth Pattern of
Sisaket Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดร้อยเอ็ด
Loincloth Pattern of
Roi-et Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดบึงกาฬ
Loincloth Pattern of
Bueng Kan Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดสงขลา
Loincloth Pattern of Songkhla Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดตรัง
Loincloth Pattern of Trang Province

ผ้าขาวม้าจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
Loincloth Pattern of
Prachuap Khiri Khan Province

รูปที่ 1 ลักษณะลวดลายผ้าขาวม้าจังหวัดต่าง ๆ

Figure 1 Regional Characteristics of Loincloth Patterns in Different Provinces of Thailand

3.2 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชุมชน

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึงสมบัติเฉพาะตัว หรือลักษณะเฉพาะที่ทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักจดจำ (Srisongkram, 2004) สังคมแต่ละสังคมจะมีเอกลักษณ์ทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการสั่งสมประสบการณ์ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง อัตลักษณ์จะสะท้อนคุณค่าทางจิตใจและความรู้สึกเป็นที่ยึดเหนี่ยวของความภาคภูมิใจในตนเองและในชาติ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำมาเป็นหัวข้อศึกษาวิจัย เพื่อสร้างฐานข้อมูลที่เป็นรูปธรรมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชน รวมถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ตัวอย่างเช่น การมัตย้อมสีธรรมชาติบ้านศรีวัง มีการเขียนเขียนบาติกที่มีลวดลายที่สะท้อนภูมิปัญญาและอัตลักษณ์แตกต่างไปจากที่อื่น ด้วยสีที่ได้จากวัสดุย้อม เป็นสัญลักษณ์ความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Choknateesakul et al., 2022) โดยอาจใช้เป็นข้อมูลอัตลักษณ์เพื่อสร้างแบรนด์ให้มีเรื่องราว มีจุดขายที่แตกต่าง โดยเน้นความเป็นท้องถิ่น ใช้วัตถุดิบธรรมชาติและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับ Wattanakit & Noisangiam (2018) ที่กล่าวว่า อัตลักษณ์เฉพาะชุมชนนั้นเกิดขึ้นจากวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของคนในชุมชนนั้น ผ่านประสบการณ์ที่คนในชุมชนได้เรียนรู้และสืบทอดกันมา ทำให้เกิดคุณลักษณะเฉพาะชุมชนและมีเอกลักษณ์โดดเด่น

Phothiawat (2018) กล่าวว่า สีอัตลักษณ์ คือสีที่เป็นองค์ประกอบซึ่งสามารถระบุความแตกต่าง ความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ได้ง่าย เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่สามารถรับรู้และระลึกถึงได้โดยไม่ต้องมีความซับซ้อน ดังตัวอย่างใน รูปที่ 1 แสดงแบบสีอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ปลาบิลแปรรูปบ้านเตื่อ จังหวัดหนองคาย สีและรหัสสี โดยระบุสีอัตลักษณ์หลัก คือ สีน้ำเงินเข้ม แทนสีสัญลักษณ์ของน้ำโขง กลุ่มสีอัตลักษณ์รอง คือ สีเขียวอ่อนมาจากใบตอง สีแดงและสีทอง แทนสีที่สะท้อนสภาพกายภาพของชุมชน อีกทั้งยังเป็นสีคู่สีตัดกับสีอัตลักษณ์หลักที่จะช่วยให้การออกแบบสื่อต่าง ๆ มีความสวยงามมากขึ้น

สีอัตลักษณ์หลัก The Primary Identity Colors	สีอัตลักษณ์รอง The Secondary Identity Colors			
				
				
สีน้ำเงิน จากสีของน้ำโขง Blue Inspired by Mekong River	สีเขียวตองอ่อน จากใบตองรองปลา Light Green Derived from banana leaves used in traditional fish serving	สีแดง จากการสะท้อน กายภาพของชุมชน Reflecting the physical presence of the community	สีทองอ่อน จากการสะท้อน กายภาพของชุมชน Reflecting the physical presence of the community	
C 100 M 80 Y 40 K 30	C 20 M 10 Y 80 K 0	C 0 M 90 Y 80 K 0	C 20 M 30 Y 50 K 0	

รูปที่ 2 แสดงแบบสีอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ปลาบิลแปรรูปบ้านเตื่อ จังหวัดหนองคาย สีและรหัสสี โดย วิสทธิ์ โพธิ์วัฒน์
Figure 2 Color identity scheme of processed Nile tilapia products from Ban Dua, Nong Khai Province, including color tones and color codes, by Wisith Phothiawat

4. วิธีการวิจัย เครื่องมือวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) โดยบูรณาการ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ในการวิเคราะห์ลวดลายและใช้การสืบค้นอัตลักษณ์จากภูมิปัญญาและคำบอกเล่าชุมชน 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติ ใช้ในการทดลองออกแบบและทอผ้าจริง วิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์และความหมายเชิงอัตลักษณ์จากประสบการณ์การปฏิบัติ และ 3) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ใช้ในการประเมินความเหมาะสมของลวดลายจากผู้เชี่ยวชาญด้วยแบบสอบถามเชิงสถิติ (เชิงปริมาณ)

ผู้ให้ข้อมูล - ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน โดยการเลือกกลุ่มแบบเฉพาะเจาะจง คัดเลือกจากประสบการณ์ในการทำงาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย - สร้างแบบประเมินจากการสังเคราะห์ข้อมูลการทบทวนวรรณกรรม ผ่านการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงของแบบสอบถามด้วยวิธี IOC

การวิเคราะห์ข้อมูล - ใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วิธีการดำเนินการวิจัย ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลวดลายของผ้าขาวม้าในประเทศไทยและใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ

1) ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับลวดลายของผ้าขาวม้าในประเทศไทย

2) วิเคราะห์และจำแนกรูปแบบลวดลายของผ้าขาวม้าในประเทศไทย

ขั้นที่ 2 เพื่อออกแบบลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสตรีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยรักซ์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

1) ลงพื้นที่เพื่อบันทึกภาพอัตลักษณ์ชุมชน

2) วิเคราะห์และสังเคราะห์วัตถุดิบที่ใช้ในการย้อม ถอดแบบสีจากข้อมูลอัตลักษณ์ที่ได้แล้วออกแบบลวดลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสตรีธรรมชาติอัตลักษณ์

ขั้นที่ 3 เพื่อประเมินลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสตรีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยรักซ์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

1) ทำการนำเสนอและประเมินผลจากค่าเฉลี่ยผลประเมินความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน มีตัวชี้วัด ได้แก่ ค่าเฉลี่ยผลประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์และแต่ละชิ้นไม่ต่ำกว่า 3.5 โดยใช้แบบประเมินผลแบบมาตรวัดเจตคติแบบลิเคิร์ต 5 สเกล (Likert Rating 5 Scales) โดยแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 5 ระดับ

2) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การประเมินค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัยหรือการศึกษา

ผลการวิจัยหรือการศึกษา - วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลวดลายของผ้าขาวม้าในประเทศไทยและใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับลวดลายของผ้าขาวม้าในประเทศไทยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะลวดลายของผ้าขาวม้าซึ่งสามารถจำแนกหลายรูปแบบ โดยมีแก่นหลักคือใช้การทอผ้าทอแบบลายขัดหรือลายตาราง ซึ่งประกอบขึ้นจากเส้นตรงในแนวตั้งและแนวนอนตัดกัน โดยสามารถอธิบายลักษณะสำคัญของแต่ละรูปแบบลวดลายได้ 8 ลวดลายดังนี้

1) **ลายทางและลายไล่ปลาไหล** เป็นการทอลายเป็นลายเส้นทางตรงที่เกิดจากเส้นยืนหรือเส้นพุ่งเรียงเป็นเส้นตรงยาวไปตลอดผ้า ขนานกันโดยที่อาจมีเส้นหนาหรือบางสลับกันไป มีการทอสลับสีหรือเว้นระยะห่างที่ต่างกัน ส่วนลายไล่ปลาไหลจะเป็นลายเส้นต่อเนื่องคล้ายลำตัวปลาไหลที่เลื้อยไปมาไปตามแนวยาวของผืนผ้า มีแม่แบบมาจากชาวเขมรอพยพ นิยมทอกันในแถบอีสานใต้

2) **ลายตาหมากรุก** เป็นการทอลายขีดที่ประกอบกันด้วยเส้นยืนและเส้นพุ่งทอเป็นตารางสี่เหลี่ยมเท่ากันให้เหมือนตารางหมากรุก นิยมทอทั่วไปในทุกภูมิภาคเนื่องจากเป็นลายที่ขึ้นแบบได้ง่ายที่สุด

3) **ลายตาเล็ก** เป็นการทอลายขีดที่เหมือนลายตาหมากรุก แต่จะมีเส้นยืนและเส้นพุ่งที่ถี่มากกว่า ทำให้ตารางที่เกิดขึ้นมีขนาดเล็กกว่า ซึ่งนิยมทอกันในขนาดช่องตารางละไม่เกิน 2 เซนติเมตร

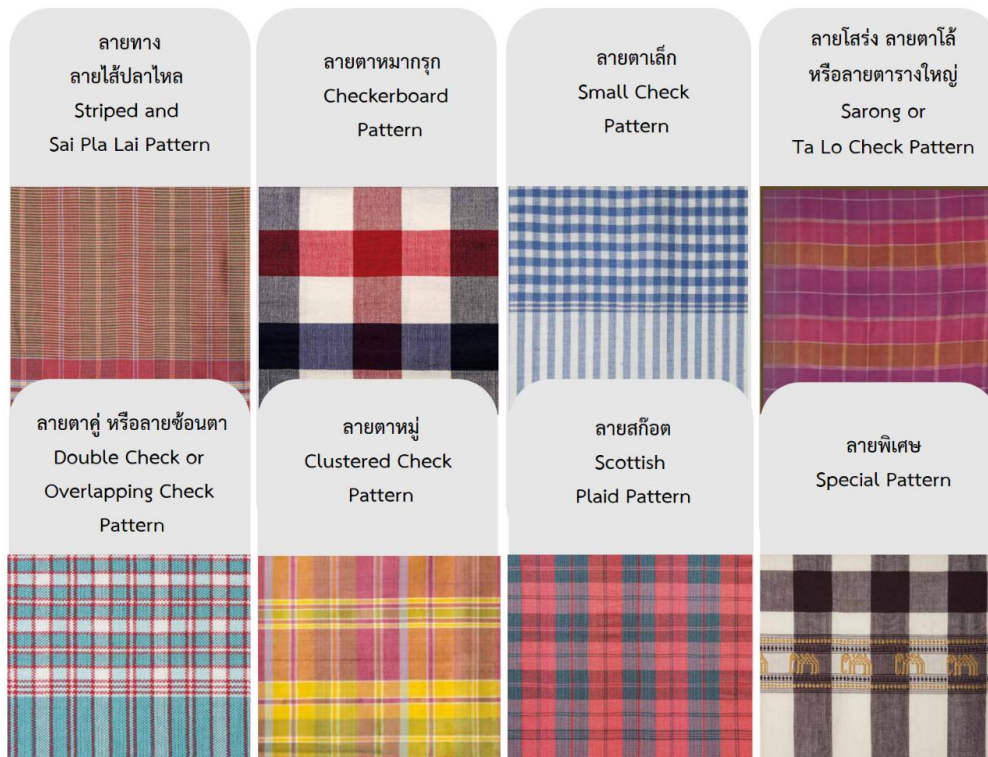
4) **ลายโล่** **ลายตาโล่** หรือ **ลายตารางใหญ่** เป็นการทอลายขีดที่ทอกันอย่างแพร่หลายในภาคอีสาน ซึ่งจะเรียกว่าตาโล่ เช่น บ้านหนองหิน จังหวัดขอนแก่น, บ้านเขาสันรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ และ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น ส่วนทางภาคกลางจะเรียกว่า ลายตาโล่ ซึ่งจะมีให้เห็นบ้าง เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสระแก้ว ส่วนในภาคใต้จะเรียกว่า ลายตาไก่ โดยลักษณะลายจะมีเส้นยืนและเส้นพุ่งตัดกันเป็นตาราง มีการเพิ่มเส้นต่างสีแบ่งภายในตารางใหญ่ ทำให้เกิดช่องตารางที่ดูกว้างมากขึ้น

5) **ลายตาคู่หรือลายซ้อนตา** บ้างก็เรียกว่า ลายตาจัก หรือลายตาตะแกรง เป็นการทอลายขีดเป็นช่องสี่เหลี่ยมหลายตารางซ้อนกัน มีการเพิ่มเส้นตารางย่อยซ้อนเข้าไปในตารางใหญ่ อาจใช้สีตัดกันระหว่างตารางใหญ่กับตารางย่อยเพื่อให้มีมิติมากขึ้น พบมากในหมู่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี

6) **ลายตาหมู** พบได้มากทั่วทั้งประเทศ แต่ละพื้นที่อาจแตกต่างกันด้วยลักษณะเส้นด้ายทอและลายทอ โดยส่วนมากเป็นการทอลายตารางใหญ่ที่ถูกแบ่งย่อยออกเป็นตารางเล็กๆหลายช่องเรียงต่อกัน โดยใช้เส้นสีหลัก เช่น สีน้ำเงิน สีเหลือง สีแดง หรือสีเขียว สร้างจังหวะของช่องตารางที่ถี่และต่อเนื่อง ทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนกลุ่มหรือหมู่ของลายตารางเล็กๆซ้อนอยู่ในกรอบเดียวกัน หรืออาจทอให้มีตารางหลายขนาดรวมกัน ทำให้ดูมีความหลากหลายกว่าลายตารางเล็กและไม่เป็นระเบียบตายตัว

7) **ลายสก็อต** พบมากในภาคกลางของไทย ลักษณะลวดลายเป็นลายดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าต่างๆในประเทศสกอตแลนด์ เป็นการทอลายตารางที่เกิดจากการสลับสีของเส้นยืนและเส้นพุ่งที่ซ้ำเป็นจังหวะจนเห็นเป็นตารางชัดเจนเท่ากันเป็นระบบ

8) **ลายพิเศษ** เป็นการทอลายขีดแบบใดก็ได้ทั้ง 7 ลายข้างต้น อาจมีตารางความห่างที่ไม่เท่ากัน บางพื้นที่อาจผสมผสานการจกลาย ลายทางหรือแถบสีที่แตกต่างไปจากกรอบตารางหลัก หรือทำบริเวณเชิงผ้าขาวม้าเพิ่มเติมเพื่อสร้างเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

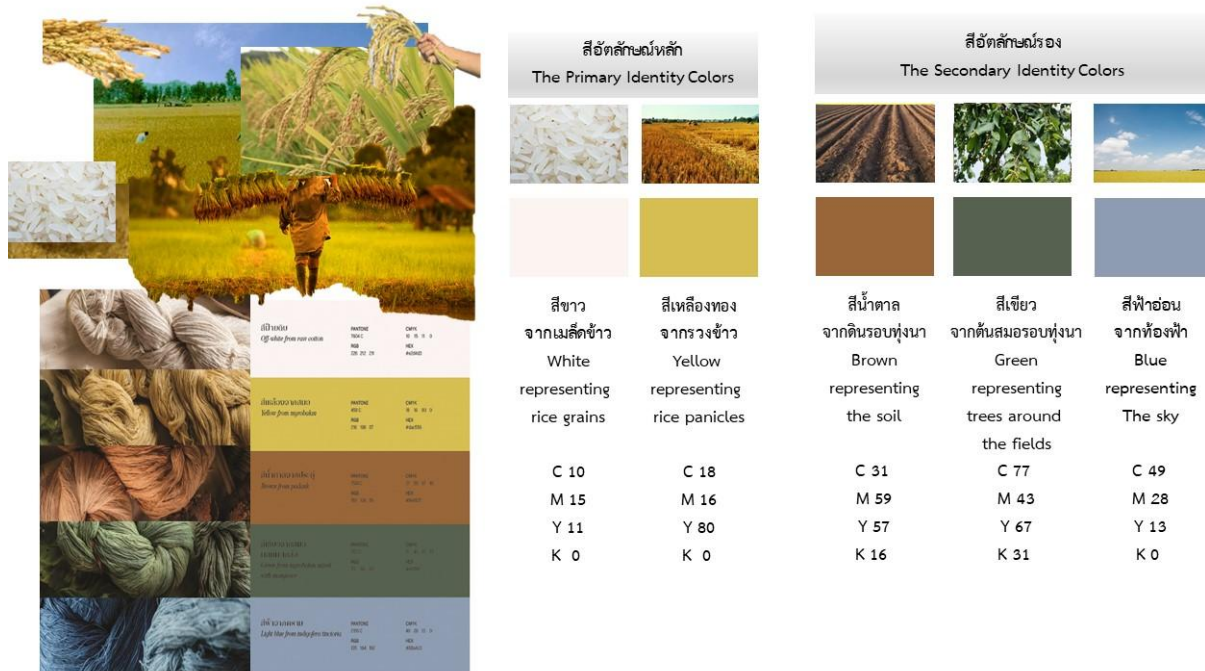

รูปที่ 3 ลักษณะลวดลายของผ้าขาวม้า จำแนกตามรูปแบบต่าง ๆ

Figure 3 Characteristics of Loincloth Patterns Classified by Design Types

ผลการวิจัยหรือการศึกษา - วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อออกแบบลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยรักซ์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

สีอัตลักษณ์และภาพอัตลักษณ์เป็นองค์ประกอบที่นำมาจากอัตลักษณ์หรือลักษณะเด่นของชุมชน โดยค้นหาคำสำคัญจากแนวเรื่อง (Thematic analysis) ทั้งหมด จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากงานวิจัยเรื่อง การศึกษาสุขภาวะชุมชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากอัตลักษณ์วิถีชุมชนทอผ้าบ้านร้อยรักซ์ อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด โดยกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ที่ได้ คือ “ทุ่งกุลาร้องไห้” ซึ่ง Wongmuek (2025) สรุปไว้ในบทความวิจัยเรื่องการสร้างกลุ่มสีอัตลักษณ์จากการย้อมด้วยสีธรรมชาติ ชุมชนร้อยรักซ์ อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด ว่าทุ่งกุลาร้องไห้มีความสำคัญกับวิถีชุมชนทอผ้าบ้านร้อยรักซ์ ด้วยมีอาณาเขตกว้างขวางอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ อีกสี่จังหวัด เป็นสถานที่ปลูกข้าวที่มีคุณภาพเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากข้าวหอมมะลิจากแหล่งผลิตอื่น ๆ จนได้รับการรับรองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทั้งนี้กลุ่มสีจากทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นกลุ่มสีธรรมชาติที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความสวยงามน่าสนใจสามารถนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ได้

รูปที่ 4 ภาพแรงบันดาลใจ ที่มาของกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ “ทุ่งกุลาร้องไห้”

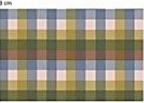
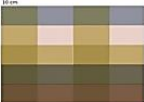
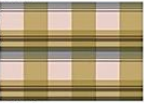
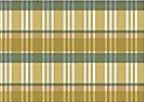
Figure 4 Inspiration Images: Origins of the Natural Color Palette of “Thung Kula Ronghai”

กลุ่มสีอัตลักษณ์หลัก ได้มาจากแก่นเนื้อหาของเรื่องคือ ข้าวในทุ่งกุลาร้องไห้ โดยมีสีขาวซึ่งย้อมจากฝ้ายดิบ แทนเมล็ดข้าว สีเหลืองซึ่งย้อมจากสมอ แทนรวงข้าว ส่วนกลุ่มสีอัตลักษณ์รอง ได้แก่ สีน้ำตาลซึ่งย้อมจากประดู่ แทนดินรอบทุ่งนา สีเขียวซึ่งย้อมจากสมอกับคราม แทนต้นสมอรอบทุ่งนา และผู้เชี่ยวชาญแนะนำให้เพิ่มเติมสีฟ้าซึ่งย้อมจากคราม แทนท้องฟ้าเข้าไปในกลุ่มสีเพิ่มเติม เนื่องจากสีฟ้าเป็นสีที่ขายง่ายและขายดีมาโดยตลอดในตลาดผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ อีกทั้งยังเป็นสีคู่ตรงข้ามกับสีหลัก ที่จะทำให้งานทอมีความน่าสนใจและดูทันสมัยมากขึ้น

ต่อมาผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดที่มาและเรื่องราวแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายทอจากกลุ่มสีอัตลักษณ์ โดยอ้างอิงเรื่องราวของ “ทุ่งกุลาร้องไห้” ที่ถ่ายทอดผ่านคำบอกเล่าจากคนในชุมชน จากนั้นพิจารณาลักษณะลวดลายการทอลายขัดของผ้าขาวม้าที่ชุมชนมีความเชี่ยวชาญในการทอเป็นหลัก โดยสืบค้นจากลวดลายที่ชุมชนได้เคยผลิตซ้ำเพื่อจำหน่าย พบลวดลายหลักตามลำดับ ได้แก่ 1) ลายตาหมากรุก 2) ลายตาเล็ก

นอกจากนี้ผู้วิจัยจึงเพิ่มลวดลายทอ “ลายพิเศษ” โดยยึดโครงสร้างลักษณะลวดลายของการทอลายขัดคล้ายลายตาหมากรุกเป็นพื้นฐาน แต่ปรับและจังหวะของช่องตาให้เกิดความไม่สม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองเรื่องราวจากแรงบันดาลใจโดยไม่ยึดติดกับกรอบของลวดลายเดิม ทำให้เกิดลวดลายที่มีความพิเศษมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังคงอยู่บนพื้นฐานของทักษะและความเชี่ยวชาญของชุมชน

จากกระบวนการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ออกแบบลวดลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ “ทุ่งกุลาร้องไห้” จำนวนทั้งสิ้น 6 ลายตัวอย่าง ดังนี้

ลำดับที่ No.	ภาพที่มา Source of Visual Reference	ลายที่ออกแบบ Designed Pattern	ลักษณะลวดลาย Pattern Characteristics	ชื่อลายและคำอธิบายลาย Pattern Name and Description
ลายที่ 1 Pattern no.1			ลายตาเล็ก Small Check Pattern	ชื่อลาย: ผืนนาห่มแสงทอง ทุ่งนากลายเป็นผืนผ้าที่ลึกลับด้วยแสงอาทิตย์ สายลม และความหวัง ของผู้คนที่เฝ้าดูแลทุกต้นกล้าให้เติบโตและงดงาม ท่ามกลางธรรมชาติ อันบริสุทธิ์และเงาสะท้อนแห่งวิถีชีวิตชุมชน Pattern Name: Golden Light over the Rice Fields A woven interpretation of rice fields infused with sunlight and wind, symbolizing agrarian life, growth, and the luminous rhythms of community.
ลายที่ 2 Pattern no.2			ลายตาหมากรุก Checker board Pattern	ชื่อลาย: แสงทองดั่งห้อมนา มุมมองจากเบื้องบนเผยให้เห็นท้องทุ่งกว้างไกลอบล้อมไปด้วยแสงแดด สีทอง สะท้อนความงามของธรรมชาติและวิถีชีวิตไทยที่เรียบง่ายแต่ เปี่ยมด้วยพลังและความอบอุ่น Pattern Name: Golden Light Embracing the Fields An aerial-inspired view of expansive rice fields bathed in golden light, reflecting natural beauty and the warmth of rural Thai life.
ลายที่ 3 Pattern no.3			ลายตาหมากรุก Checker board Pattern	ชื่อลาย: นาข้าวทองสีทอง นาข้าวถึงท้องเต็มทีใกล้ฤดูเก็บเกี่ยว เปรียบเสมือนผืนผ้าที่ถูกทอ ด้วยแสง สื่อถึงความหวังของฤดูกาลเกี่ยว ความอุดมสมบูรณ์ และ แรงงานแห่งชีวิต Pattern Name: Fields of Golden Rice Depicting ripe rice fields at harvest, this pattern represents abundance, hope, and the life-sustaining energy of agricultural labor.
ลายที่ 4 Pattern no.4			ลายพิเศษ Special Pattern	ชื่อลาย: ทุ่งกุลาร้องเรียนรอง ท้องทุ่งนาทุ่งกุลาร้องไห้ที่กว้างใหญ่ แต่งแต้มด้วยเส้นของรวงข้าว ที่สุกปลั่ง เส้นของท้องฟ้าและสายลม มีรวงข้าวอ่อลุ่มพล้วไหว เส้นของป่าและทุ่งหญ้าพาดผ่านราวกับผืนพรมแห่งความอุดมสมบูรณ์ Pattern Name: Flourishing Fields in Resonance An expansive rice landscape articulated through golden lines of ripened grain, interwoven with the sky, wind, forests, and fertile grasslands to evoke abundance and ecological harmony.
ลายที่ 5 Pattern no.5			ลายพิเศษ Special Pattern	ชื่อลาย: รวงทองแห่งท้องทุ่ง ท่ามกลางแสงอาทิตย์แห่งอีสาน พื้นนาแปลงประกายดั่งทองคำที่ ธรรมชาติรังสรรค์ขึ้น สะท้อนถึงแรงกายและหัวใจของชาวนาที่เฝ้า ดูแลผืนดินด้วยความรักและความหวัง Pattern Name: Golden Threads of the Fields Inspired by sunlight over Isan rice plains, this pattern reflects resilience, devotion, and the enduring spirit of rice-farming communities.
ลายที่ 6 Pattern no.6			ลายพิเศษ Special Pattern	ชื่อลาย: อรุณรุ่งที่ทุ่งกุลาลา เมื่อแสงอรุณแรกของวันสาดส่อง ผืนนากว้างใหญ่ก็ดูราวกับถูกทอ ด้วยแสงจากฟ้าผ่า ต้นข้าวที่ดอกลมระยับจับแสง สะท้อนถึงความ อุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวนาอีสาน Pattern Name: Dawn over the Fields Soft morning light over dew-covered rice fields symbolizes fertility, renewal, and the gentle rhythms of everyday rural life.

รูปที่ 5 การออกแบบลวดลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ “ทุ่งกุลาร้องไห้” 6 ลายตัวอย่าง
Figure 5 Design of Loincloth Weaving Patterns Using the Signature Natural Color Palette
of “Thung Kula Ronghai”: 6 Sample Patterns

ผลการวิจัยหรือการศึกษา - วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 – เพื่อประเมินลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์
ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยรักซ์ อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

จากลวดลายทั้งหมด 6 ลาย ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินลวดลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยรักซ์ อำเภอบุพมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน และใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการวิเคราะห์ข้อมูล

*ระดับความเหมาะสม LOA = Level of Appropriateness

ตารางที่ 1 การประเมินลวดลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ “ทุ่งกุลาร้องไห้”

Table 1 Evaluation of Loincloth Weaving Patterns Using the Signature Natural Color Palette of “Thung Kula Ronghai”

ลำดับที่ No.	รายการที่ประเมิน Assessment Items																	
	1. แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน Represents The identity of the community			2. มีความสวยงาม น่าสนใจ Demonstrates aesthetic value and attractiveness			3. ขนาดเหมาะสม นำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ได้ Appropriate in scale and adaptable for fashion and lifestyle products			4. สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ชุมชน Adds value to community-based products			5. เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้ Aligns with target market demands and has potential for commercial development			ค่าเฉลี่ยรวม Overall Mean		
	$\bar{X}$	S.D	ระดับความเหมาะสม LOA :	$\bar{X}$	S.D	ระดับความเหมาะสม LOA :	$\bar{X}$	S.D	ระดับความเหมาะสม LOA :	$\bar{X}$	S.D	ระดับความเหมาะสม LOA :	$\bar{X}$	S.D	ระดับความเหมาะสม LOA : ::	$\bar{X}$	S.D	ระดับความเหมาะสม LOA :
ลายที่ 1 Pattern no.1	4.33	0.89	มาก High	4.33	0.89	มาก High	4.33	0.89	มาก High	4.33	0.89	มาก High	4.33	0.89	มาก High	4.33	0.89	มาก High
ลายที่ 2 Pattern no.2	4.00	0.67	มาก High	4.00	0.67	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.33	0.22	มาก High
ลายที่ 3 Pattern no.3	3.67	0.89	มาก High	3.67	0.89	มาก High	4.00	0.67	มาก High	4.00	0.67	มาก High	4.00	0.67	มาก High	3.87	0.76	มาก High
ลายที่ 4 Pattern no.4	4.00	0.67	มาก High	4.00	0.67	มาก High	4.6s7	0.22	มากที่สุด Highest	4.67	0.22	มากที่สุด Highest	4.67	0.22	มากที่สุด Highest	4.40	0.40	มาก High
ลายที่ 5 Pattern no.5	4.00	0.67	มาก High	4.00	0.67	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.20	0.40	มาก High
ลายที่ 6 Pattern no.6	4.00	0.67	มาก High	4.00	0.67	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.33	0.22	มาก High	4.20	0.40	มาก High

6. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัยหรือผลการศึกษาสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มทอผ้าร้อยริ้ว อำเภอบุพผรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีผลการประเมินความเหมาะสมของลวดลายที่ได้รับการประเมินมากที่สุด ได้แก่ รูปแบบของลวดลายที่ 4 ลายทุ่งกุลารุ่งเรืองรอง มีความเหมาะสมระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.40) จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการทอขึ้นมามีใช้งานจริง และทำการแจ้งจดข้อมูลลิขสิทธิ์ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา คำขอจดแจ้งข้อมูลเลขที่ 455074

ผลจากการดำเนินงานวิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ โดยสรุปเป็น 4 มิติหลักที่มีความหมายต่อการพัฒนาและการต่อยอดเชิงเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิชาการ โดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผ้าขาวม้าทอมือและกระบวนการย้อมสีธรรมชาติจากอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ของชุมชน ดังนี้

6.1 มิติทางเศรษฐกิจ คือ การออกแบบ “ลายทุ่งกุลารุ่งเรืองรอง” ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้ว่า การจัดกลุ่มสีนั้นช่วยสร้างความงามและความน่าสนใจของผ้าทอที่ตอบสนองต่อรสนิยมของผู้บริโภคในตลาดสมัยใหม่ได้ดียิ่งขึ้น ด้วยลักษณะของขนาดและลวดลายทำให้สามารถผสมผสานและออกแบบสินค้าแฟชั่นไลฟ์สไตล์ในลักษณะที่เป็นคอลเลกชันแฟชั่นได้ โดยมีการกำหนดจังหวะการวางลายที่แตกต่างจากผ้าขาวม้าแบบดั้งเดิมของชุมชน เพื่อเพิ่มความร่วมสมัยและความเป็นสากล ทั้งนี้ “ลายทุ่งกุลารุ่งเรืองรอง” ได้ถูกสั่งทอเพื่อจำหน่ายให้กับผู้ประกอบการร้านค้าสินค้าแฟชั่นไลฟ์สไตล์แบรนด์ Donn และนำไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์ประเภทกระเป๋าในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งนับเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายจริงในตลาดอย่างแรกที่ใช้ผ้าทอลวดลายนี้จากชุมชน กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงแต่จะสร้างคุณค่าเชิงพาณิชย์ แต่ยังส่งผลต่อการสร้างความภาคภูมิใจแก่ชุมชนผู้ผลิตที่ได้เห็นภูมิปัญญาของตนถูกต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยที่นำไปจัดจำหน่ายจริงในงานออกจำหน่าย เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี ทั้งนี้ผลลัพธ์จากการพัฒนาลวดลายและการจัดคูสีใหม่จากอัตลักษณ์ชุมชนนี้ทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากผืนผ้าขาวม้าแบบดั้งเดิมที่มีราคาจำหน่ายที่เมตรละ 150 -180 บาท เพิ่มขึ้นเป็นเมตรละ 250 บาท ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ในการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนจากงานวิจัยขึ้น

รูปที่ 6 ลวดลายผืนผ้าขาวม้าทอมือที่ผลิตขึ้นจริงจากกลุ่มสตรีชนชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลารุ่งเรืองรอง และการต่อยอดผืนผ้าขาวม้าทอมือที่ผลิตขึ้นจริง โดยแบรนด์ Donn

Figure 6 The handwoven loincloth patterns produced with natural dyes representing the distinctive identity of Thung Kula Ronghai, and the further development of authentically handwoven loincloth fabric by the brand Donn

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kongkhum et al. (2020) ที่ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัยโดยไม่ละทิ้งรากวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถเพิ่มมูลค่าและสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้ โดยที่ Chamnian (2021) ที่ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่การสร้างและสื่อสารแบรนด์กรณีศึกษาการแสดงรำโชนกพิพิต ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับมิติทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับผลการวิจัยว่า การค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนมีความจำเป็นต่อการสร้างความน่าสนใจแก่ผู้บริโภคให้มีความต้องการในการซื้อหาผลิตภัณฑ์เหล่านั้นผ่านการสื่อสารอัตลักษณ์ ซึ่งอัตลักษณ์และการสื่อสารอัตลักษณ์จะสามารถนำไปสู่การสร้างและสื่อสารแบรนด์เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกทั้งหมดในทิศทางเดียวกันต่ออัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น ๆ และจะมีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคเพิ่มขึ้นอีกด้วย

6.2 มิติทางสิ่งแวดล้อม กระบวนการผลิตผ้าทอใช้วิธีการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งช่วยลดการพึ่งพาสารเคมีที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อระบบนิเวศ นอกจากนี้ผ้าทอลวดลายใหม่ยังตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภครุ่นใหม่ที่สำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพร้อมยอมรับต้นทุนที่สูงขึ้นหากสะท้อนถึงคุณค่าและความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งสอดคล้องกับ MeePhan et al. (2016) ที่กล่าวว่า ในปัจจุบันผู้บริโภคได้ให้ความสนใจสิ่งทอย้อมสีจากธรรมชาติเพิ่มขึ้น เนื่องจากสีธรรมชาติ มีสี

สวยงาม สามารถย่อยสลายได้ตามธรรมชาติและมีความปลอดภัยกว่าสีสังเคราะห์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Sakulbarisut et al. (2016) ที่กล่าวว่า จากกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้ผู้บริโภคส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น

6.3 มิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา การถอดอัตลักษณ์ของชุมชนมาเป็นกลุ่มสีลวดลายทอผ้าขาวม้าจากกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ทุ่งกุลาร้องไห้ นำไปสู่ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน ทั้งในเชิงความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม สะท้อนรากเหง้า และวิถีชีวิตท้องถิ่นผ่านลวดลายผ้า เป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการย้อมสีและการทอผ้า สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนผู้ทอผ้า สร้างความเข้มแข็งและความผูกพันระหว่างคนในชุมชน ควบคู่กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยสำหรับคนรุ่นใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับ Boonsong (2024) ที่กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น นับเป็นการเชื่อมโยงรากเหง้าวัฒนธรรม เข้ากับการออกแบบร่วมสมัย โดยเฉพาะการถ่ายทอดอัตลักษณ์ผ่านการใช้สีย้อมธรรมชาติ และการพัฒนาโนสตีให้สอดคล้องกับสัดส่วนพื้นที่ถือเป็นแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ชุมชนและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

6.4 มิติทางวิชาการ งานวิจัยนี้เป็นการสร้างชุดกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ ข้อมูลวัฒนธรรมพื้นที่ โดยสังเคราะห์กระบวนการออกแบบลวดลายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ 1) การศึกษาตีความอัตลักษณ์ 2) การสร้างชุดสีธรรมชาติ โดยผ่านการทดลองย้อมจริงและคัดเลือกสีที่เหมาะสมกับการทอผ้าขาวม้า 3) การออกแบบลวดลาย และ 4) การประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งถือเป็นกรอบกระบวนการที่ช่วยยกระดับงานทอผ้าพื้นถิ่นสู่การออกแบบเชิงสร้างสรรค์ร่วมสมัย ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นแบบในการสร้างชุดกลุ่มสีธรรมชาติอัตลักษณ์ให้แก่ชุมชนอื่นได้

7. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางการแก้ไข ดังนี้

7.1 สีของผ้าทอจริงที่เกิดขึ้น มีความแตกต่างไปจากสีที่ทดลองทำต้นแบบในหน้าจอคอมพิวเตอร์ หรือการพิมพ์สีด้วยเครื่องพิมพ์ออกมาสร้างลวดลาย โดยสีที่ปรากฏในการออกแบบลวดลายผ่านระบบคอมพิวเตอร์และสีของผ้าทอที่ผลิตขึ้นจริงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญ ความคลาดเคลื่อนดังกล่าวเกิดจากปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้สีผ่านอุปกรณ์ดิจิทัลและสภาพแวดล้อมในการมองเห็น เช่น คุณสมบัติของอุปกรณ์บันทึกภาพ การแสดงผลของหน้าจอเมื่อถือหรือคอมพิวเตอร์ ชนิดและแหล่งกำเนิดของแสงที่ใช้ในการถ่ายภาพ รวมถึงสภาพแวดล้อมของแสงในขณะรับชม นอกจากนี้มุมมองและระยะห่างของสายตาขณะมองผ้า ใจด้ายย้อมสี และขนาดของชิ้นผ้าที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้และประเมินสีของผืนผ้า ซึ่งอาจนำไปสู่ความคลาดเคลื่อนระหว่างภาพจำลองในระบบดิจิทัลกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอจริงในกระบวนการออกแบบและการผลิต ดังนั้นต้องระมัดระวังและทำการเทียบเคียงสีหลายครั้ง ทั้งนี้ควรจัดทำนิตรรศการ เอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อมัลติมีเดียเพื่อบันทึกองค์ความรู้เรื่องสีอัตลักษณ์และลวดลายทออย่างเป็นระบบ การเผยแพร่ดังกล่าวจะช่วยให้การรับรู้ต่อสาธารณะและส่งเสริมการนำองค์ความรู้ไปใช้ต่อยอดได้อย่างถูกต้องและยั่งยืน

7.2 ควรส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอดจากผ้าที่ออกแบบลวดลาย เช่น เสื้อลาลอง ผ้าคลุม สินค้าแฟชั่น และของฝากเชิงท่องเที่ยว เพื่อขยายโอกาสทางรายได้ ผลิตภัณฑ์ต่างๆดังกล่าวสามารถยกระดับเป็นสินค้าพรีเมียมได้โดยใช้ การเล่าเรื่องเชื่อมโยงประวัติชุมชน วัตถุดิบ และกระบวนการผลิต

8. กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยฉบับเต็มเรื่องการศึกษาสภาวะชุมชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์แฟชั่นไลฟ์สไตล์จากผ้าย้อมสีธรรมชาติ โดยใช้อัตลักษณ์ชุมชนทอผ้าร้อยรัก อำเภอบทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับงบประมาณเพื่อสนับสนุนงานวิจัยมูลฐาน (Fundamental Fund 2567) จากสำนักงานส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- Boonsoong, A. (2024). Innovative development of environmentally friendly handwoven textile products using dyes from local natural resources. *Journal of the Institute of Culture and Arts, Srinakharinwirot University*, 26(2), 15–28. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/276542> (in Thai)
- Chaiyapoo, C. (2013). *Design and development of naturally dyed cotton tie-dye products from stink bean pods: A case study of the Ban Kiriwong natural dyeing group, Lansaka District, Nakhon Si Thammarat Province* [Master's thesis, Master of Fine Arts in Design Innovation]. Srinakharinwirot University, Thailand. (in Thai)
- Chamnian, M. (2021). Community product identity to build and Communicate brand: A Case Study of Ramtome Nokphithid Performance. *Rajapark Journal*, 19(2), 1–12. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Ratchaphruekjournal/article/view/250722> (in Thai)
- Choknateesakul, T., Fongkam, T., Mayer, S., & Khantahome, P. (2022). Development of tie-dye fabric products Ban Kong Ngam Community, Mae Rang Sub-district, Pa Sang District, Lamphun Province. *Journal of Kuang Phaya*, 16(2), 6. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/khuangpaya/article/view/259400> (in Thai)
- Kongkhum, S., Kongkhum, K., Yodrabum, S., & Choosungkit, A. (2020). A study on batik to enhance the local identity of Nakhon Si Thammarat Province: A case study of Batik Samphaothong Group of Tai Samphao Sub-District, Phra Phrom District, Nakhon Si Thammarat Province. *Narkbhutparitat Journal, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University*, 13(2), 32–41. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nakboot/article/view/246140> (in Thai)
- MeePhan, N., Rattanadilok na Phuket, S. & Kunadiloke, S. (2016). Dyeing Silk Fabric with Natural Dye from *Kaempferia Parviflora* Wall. ex. Baker Rhizomes. *Journal of Home Economics*, 59(2), 26–35. <https://thea.or.th/?journal=59-02-may-aug> (in Thai)
- Phothiwat, W. (2018). Identity design for processed Nile tilapia products of Ban Duea community, Nong Khai Province. *Proceedings of the 6th National Conference of Muban Chombueng Rajabhat University* (pp. 1350–1359). Muban Chombueng Rajabhat University. (in Thai)
- Raksamun, S., Thapalaboot, A., Wattanathakul, P., Pholkhot, N., & Peeraphatchara, C. (2024). Conservation of the Wisdom of Natural Tie-Dye Fabric Making by Reflecting the Identity of Ban Kiriwong. *Journal of Innovation Technology Management Communication*, 2(1), 34–52. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/itmc/article/download/1303/909/10095> (in Thai)
- Sakulbarisut, K., Kraisuwan, S., & Piromthammasiri, K. (2016). Effects of mordants on color properties and color fastness of naturally green-dyed cotton fabrics. *Journal of Home Economics*, 59(2), 43–54. <https://thea.or.th/wp-content/uploads/2019/09/thea-journal-2-may-2559.pdf> (in Thai)
- Silpakorn University. (2001). *Native woven fabric: Exploration manufacturers nationwide*. Local Fabric Development Project in All Provinces of Thailand. (in Thai)

- Srisongkram, N. (2004). *Cultural communication of identity and semiotics of the Thai Song ethnic group in Don Tao-It Village, Kanchanaburi Province* [Unpublished Master's thesis, Communication Arts]. Dhurakij Pundit University, Bangkok, Thailand. (in Thai)
- Thai Handicrafts. (2017, January 12). *Local pha khao ma textiles*.
<https://prsthailand.com/en/media/download/2018/01/12/13/2ab4/ผ้าขาวม้า%201.12.60%20ทั้งเล่ม.pdf> (in Thai)
- Wattanakit, S., & Noisangiam, N. (2018). *Exploring community identity as a guideline for architectural and landscape design: The Palian River Basin area, Trang Province* [Research Report]. Rajamangala University of Technology Srivijaya. <https://www.repository.rmutsv.ac.th/handle/123456789/147> (in Thai)
- Wongkaew, P., Aphisara, B., Phakayaporn, V., & Ari-sara, H. (2013). *Preparation of dye powder from natural dyes*. Rajamangala University of Technology Phra Nakhon.
https://repository.rmutp.ac.th/bitstream/handle/123456789/2765/ITFD_61_38.pdf?sequence=1&isAllowed=y (in Thai)
- Wongmuek, K. (2025). The Creation of Identity Color Palettes Using Natural Dyes for the Product Development of the Roi Rak Weaving Community, Pathum Rat District, Roi Et Province. *Journal of Arts and Thai Studies*, 47(1), E4027 (1–17). <https://doi.org/10.69598/artssu.2025.4027>. (in Thai)